

Tózsér Anett

A Délvidék/Vajdaság turizmusának vizsgálata

Examination of Tourism in the Southland/ Vojvodina



Összefoglalás

A magyarországi történelmi terminológia szerint a Délvidéknek nevezett terület a trianoni békeszerződés következtében a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz került. A Délvidék jelentős részét magába foglaló Vajdaság különleges státusszal bírt a délszláv államon belül, és bír ma is Szerbia részeként. Kutatásomban megvizsgáltam a Vajdaság eme különleges státuszát, valamint nemzetiségi összetételének jellegzetességeit. A változatos etnikai összetételének köszönhetően a Vajdaság kulturálisan is sokszínű, emellett a térség bővelkedik természeti értékekben, amelyek közül főként a gyógyfürdők jelentik a Vajdaság turizmusának meghatározó szegmensét. A kutatásomban elemeztem a térség turisztikai keresletének főbb elemeit, többek között a belföldi- és a külföldi turisták számának és a vendégéjszakák számának 2012 és 2019 közötti változásait a szerbiai turizmussal való összevetésben. A tanulmány elkészítéséhez szakirodalmi és a fejlesztési dokumentumokkal kapcsolatos vizsgálatot végeztem, valamint szakértői interjúkat készítettem. Feldolgoztam továbbá azokat a turisztikai vonatkozású adatokat, melyeket a Szerb Statisztikai Hivatal, illetve a Szerb Kereskedelmi, Idegenforgalmi és Távközlési Minisztérium tett közzé. Kutatásom rámutat arra, hogy a járványhelyzet a Vajdaságban is jelentős mértékben csökkentette a vendégforgalmat, bizonytalan helyzetbe hozva ezzel a turisztikai szolgáltatókat és az önkormányzatokat.

Kulcsszavak: Délvidék, Vajdaság turizmusa, turisztikai kereslet, turisztikai kínálat

DR. TÓZSÉR ANETT, kutató, Nemzetstratégiai Kutatóintézet (anett.tozser@nski.gov.hu).

Summary

According to Hungarian historical terminology, the area called the Southland went to the Kingdom of Serbia-Croatia-Slovenia as a result of the Treaty of Trianon. Vojvodina, which includes a significant part of the Southland, had a special status within the South Slavic state, and still has it as part of Serbia. In my research I examined this special status of Vojvodina as well as the characteristics of its ethnic composition. Due to its diverse ethnic composition, Vojvodina is also culturally diverse, and the region is rich in natural values, of which mainly spas form a key segment of Vojvodina's tourism. In my research, I analysed the main elements of tourism demand in the region, including changes in the number of domestic and foreign tourists and the number of guest nights between 2012 and 2019 compared to Serbian tourism. To prepare the study, I conducted a literature review and an examination of development documents, as well as expert interviews. I also processed the tourism-related data published by the Serbian Statistical Office and the Serbian Ministry of Trade, Tourism and Telecommunications. My research points out that the epidemic situation in Vojvodina has also significantly reduced the number of tourists, thus putting tourism service providers and local governments in a precarious position.

Keywords: Southland, tourism in Vojvodina, tourist demand, tourist offer

BEVEZETÉS

A Vajdaság Szerbia legészakibb tartománya, amely Magyarországgal határos. Területén, mely az első világháború végéig a Magyar Királyság részét képezte, a mai napig jelentős számú magyar kisebbség él. A történelmi terminológia szerint a Délvidéknek nevezett terület a trianoni békediktátum értelmében a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz került. Ez magában foglalta a Bánság nyugati részét, Dél-Bácskát és a Szerémséget, amelyet együttesen Vajdaságnak nevezünk, továbbá a Drávaszöveget. A jugoszláv államban a soknemzetiségű Vajdaságból autonóm tartományt szerveztek, amely az önállóvá vált Szerbiában is megmaradt. A tanulmányban érintőlegesen bemutatom a Vajdaság speciális státuszának jellemzőit, a fő hangsúlyt azonban a Vajdaság turizmusának, kínálati és keresleti sajátosságainak a bemutatására kívánom helyezni. A térség fő turisztikai vonzerőit jelentik a városok szecessziós értékei, a történelmi várak, a népi építészet és népi hagyományok emlékei, a gyógyfürdők és a gasztronómiai örökség. Az ezekre épülő turisztikai kínálatot a természeti értékek (védett területek, gyógyfürdők), a kulturális értékek (épített örökség, szellemi értékek, gasztronómia) és a szálláshely-szolgáltatások szerinti részletezésben gyűjtöttem össze. A Vajdaság keresleti elemzése során a vajdasági területek teljesítményét összehasonlítottam Szerbia többi részének a teljesítményével is. Ennek kapcsán a vendégéjszakák számának változását vizsgáltam a 2012–2019. közötti időszakban. Feltártam ezen kívül a Szerbia iránti keresletnek az üdülőhelyek szerinti megoszlását is. A vizsgálatok alapján megállapítható, hogy a Vajdaság elsődleges turisztikai termékei a kulturális erőforrásokra épülő termékek. Ugyanakkor azt is kiemelhetjük, hogy a térség a tényleges turisztikai teljesítményének

nagy részét a fürdőhelyeken realizált vendég- és vendégéjszaka számokból nyeri. A járványidőszak a Délvidék turizmusát is jelentős mértékben visszavetette, a szálláshely – és vendéglátóipari szolgáltatások igénybevételének csökkenése miatt jelentős bevételtől estek el a szolgáltatók és az önkormányzatok.

MÓDSZERTAN

A kutatás során szakirodalmi elemzéssel feltártam a Vajdaság turisztikai értékeit, azonosítottam a térség turisztikai kínálati potenciálját. A természeti értékek között vizsgáltam a térségnek a védett természeti értékekkel, a különleges természeti jelenségekkel, a gyógy- és termálfürdőkkel való ellátottságát. A kulturális értékek között számba vettem a városok szecessziós emlékeit, a templomok, a várak, az ipari műemlékek, a népi építészet, a néphagyományok, a szellemi örökség értékeinek látnivalóit. Vizsgáltam a délvidéki szálláshely-szolgáltatás jellemzőit és azonosítottam a főbb desztinációkat és a jövedelemforrást jelentő turisztikai termékeket. A Vajdaság turisztikai erőforrásaira vonatkozóan kevés magyar nyelvű szakirodalom áll rendelkezésre, azonban az kiemelhető, hogy az elmúlt időszakban több turisztikai fejlesztési dokumentum is született (Szerbia turizmusfejlesztési stratégiája 2015–2025, a Vajdasági magyar közösséget érintő idegenforgalmi fejlesztési stratégia 2018 vagy Zenta idegenforgalmi fejlesztésének programja 2017), amelyek hitelesen elemzik a régió turisztikai teljesítményének alakulását.

A turisztikai kereslet elemzése során az adatforrást elsősorban a Szerb Statisztikai Hivatal adatbázisa és a Szerb Kereskedelmi, Idegenforgalmi és Távközlési Minisztérium adatközlései jelentették. E fejezetekben azt elemeztem, hogy a Szerbiába (ezen belül a Vajdaságba) érkező turisták száma miként változott, illetve, hogy a Vajdaságba érkező belföldi és külföldi turisták száma a Szerbiába érkező összes belföldi és külföldi turista számával összevetve hogyan változott. Megvizsgáltam a turistákat Szerbiába küldő országokat a beutazók és az általuk eltöltött vendégéjszakák vonatkozásában. Sor került még a Szerbia iránti keresletnek az üdülőhelyek szerinti vizsgálatára, kiemelt városok, fürdőhelyek és hegyvidéki központok bontásban. E vizsgálatok alapján vontam le a főbb következtetéseket.

A járványhelyzetnek a turizmusra gyakorolt hatásaival kapcsolatban 7 szakértői interjút készítettünk el a 2014–2020. közötti Európai Unió Interreg IPA CBC szerb–magyar határ menti projektek vezető partnereivel (Tózsér et al., 2020). Különösen a határ menti turisztikai projektek által kiváltott és a térségre gyakorolt hatásokat szeretnénk volna feltárni, ugyanakkor kérdéseket tettünk fel a járványidőszaknak a térségre és a projektekre gyakorolt hatásaival kapcsolatban is. Ebben a tanulmányban a járványhelyzetnek a térségre gyakorolt hatásaival kapcsolatban fogalmaztam meg a szakértők által kifejtett fontosabb megállapításokat.

EREDMÉNYEK BEMUTATÁSA

A Délvidék általános bemutatása

Az 1920. június 4-én aláírt trianoni békeszerződés (magyar forrásokban gyakran békediktátum, illetve kényszerszerződés, békeparancs) meghatározta Magyarország új határait. A

Magyar Királyság szomszédságában soknemzetiségű államalakulatok jöttek létre az Osztrák–Magyar Monarchia romjain, jelentős számú magyar kisebbséggel. A béke következtében mintegy 3,3 millió magyar rekedt kívül az új magyar állam határain. Az első táblázatban az látható, hogy Magyarországtól mely országokhoz csatoltak területeket (1. táblázat). A mai Szerbia (amely a jelen kutatás tárgyát képező Vajdaságot is magába foglalja) területére az 1910-es népszámlálás adatai szerint 420 000 magyar került, ami az ottani lakosság 28%-át jelentette (A. Sajti 2004:16.). A trianoni békeszerződés értelmében a történeti Magyarországtól a délszláv államhoz került területek – Horvátország nélkül – mintegy 20 799 km²-t tettek ki (A. Sajti 1987:16). Ez a mai Vajdaság területét képező Dél-Bácskát (8 669 km²), a Nyugat-Bánátot (9 344 km²) és Szerémséget, valamint a Baranyai-háromszöget (1 213 km²), a Muravidéket és a Muraközt foglalta magába (Ördögh, 2016:16).

1. táblázat: Magyarország új határai a trianoni békeszerződés után

Elcsatolt terület	Fogadó állam	Terület (km²)	Arány (%)	Megjegyzés
Erdély, Máramaros, Partium és a Kelet-Bánság	Románia	102.813	31,78	-
Felvidék, Kárpátalja és a Csallóköz	Csehszlovákia	61.646	18,9	Ma Szlovákia és Ukrajna
Drávaköz, Bácska, Nyugat-Bánság, Vendvidék nagyobb része (ma a Muravidék) és a Muraköz	Szerb-Horvát-Szlovén Királyság	20.799	6,04	Ma Szerbia, Horvátország és Szlovénia
Őrvidék	Ausztria	4020	1,42	németül Burgenland
Szepes és Árva vármegye egyes települései	Lengyelország	589	0,20	-
Horvát-Szlavónország	Szerb-Horvát-Szlovén Királyság	42 541	12,87	-
Fiume	független, majd Olaszország	21	0,0065	-

Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Trianoni_b%C3%A9keszerz%C5%91d%C3%A9s

1941-ben a délszláv állam felbomlását követően Magyarország visszaszerezte a Muravidéket, a Muraközt és a Vajdaság egy részét (Bácskát és a Baranyai-háromszöget). Ugyanakkor a Bánság Szerbia része maradt német katonai igazgatás alatt (Ördögh 2017:20). A magyar adatok szerint a visszacsatolt Délvidék 11 475 km²-es területén 1,1 millió lakos élt (A. Sajti 1987:16).

A második Jugoszlávia születése után, 1946. január 31-én hirdették ki a föderatív állam alkotmányát, melyben az országot hat tagköztársaságra (Szlovénia, Horvátország, Szerbia, Bosznia-Hercegovina, Montenegró és Macedónia) osztották fel, továbbá Szerbián belül kialakításra került két autonóm egység (Koszovó-Metóhiai Autonóm Körzet és a Vajdasági Autonóm Tartomány) (Ördögh, 2017:23).

Az 1974-ben elfogadott új alkotmány jelentősen növelte a tagköztársaságok önállóságát, megteremtette a két tartomány (Vajdaság és Koszovó) nagyobb autonómiáját. Mindez csökkentette Szerbia meghatározó szerepét az országon belül és kiváltotta a szerbek elégedetlenségét (Ördögh, 2016).

A 2002 februárjában elfogadott kisebbségvédelmi törvény elismerte a szerbiai nemzeti kisebbségek személyi autonómiához való jogát (nemcsak Vajdaságban, hanem egész Szerbia területén), ennek értelmében 2002 szeptemberében felállt a Magyar Nemzeti Tanács, és 2002. október 19-én megtartotta alakuló ülését. Fontos előírása volt a jogszabálynak, hogy a nemzeti tanácsok feladatainak ellátásához az államnak kell biztosítania a pénzeszközöket. (Ennek ellenére a pénzügyi források napjainkig problémát jelentenek.) A Vajdaság regionális területi autonómiájának a helyreállítása is megtörtént a 2002. február 5-i omnibusz-törvény jóváhagyásával, amikor 24 államigazgatási hatáskör került vissza a tartományhoz (Beretka, 2013).

Ma a Délvidék hivatalos neve Vajdaság Autonóm Tartomány. Ez a Szerb Köztársaság északi tartománya, székhelye Újvidék (Novi Sad), területe 21 506 km². Lakosainak száma a 2011. évi népszámlálási adatok szerint 1 931 889 fő volt. A Vajdaság Magyarországon kívül Horvátországgal és Romániával határos. A tartomány különleges státusza mellett etnikai összetétele is különleges: 25 különböző etnikai csoport teszi ki a régió lakosságának az egyharmadát. Ebből eredően Európában szinte egyedülálló módon maradt fenn egy multikulturális közeg. A Délvidék lakosságának nemzetiségi megoszlásában a magyarok részaránya a legmagasabb (13 százalék) (Palusek-Trombitás, 2017).

2008 szeptemberében a tartományi képviselőház megszavazta a tartomány statútumát, amelyet Szerbia parlamentje 2009. november 30-án elfogadott. Ennek értelmében jelenleg a Vajdaság Autonóm Tartomány a Szerb Köztársaság autonóm területi közössége, amelyben a polgárok érvényesítik a tartományi autonómiához való jogukat az Alkotmánnyal és törvénnyel összhangban (Vajdaság Autonóm Tartomány Statútuma, Palusek-Trombitás, 2017). A tartomány saját jelképeket használhat, saját törvényeket hozhat, nemzetközi megállapodásokat köthet, saját vagyonnal rendelkezhet. Székhelye Újvidék, második legnagyobb városa Szabadka. A tartománynak hat hivatalos nyelve van: szerb, magyar, horvát, román, szlovák, ruszin. A lakosságának nagy része görögkeleti szerb vallású, de jelentős számban élnek itt katolikusok, reformátusok, evangélikusok, továbbá mohamedánok és más, kisebb egyházak követői (Korhecz, 2009; Thomka et al., 2010).

Vajdaság lakossága a 2011-es népszámlálás alapján 1 931 809 fő, amelynek kétharmada (66,75 százalék) szerb nemzetiségű (1 289 635 fő). 2011-ben a Délvidék lakosságának nemzetiségi megoszlásában a magyarok részaránya 13 százalék, a becslést számuk 251 136 fő volt (Municipalities and Regions of the Republic of Serbia, 2012). A 2011-es népszámláláskor mért lakosság számát összehasonlítva a 2002. évi népszámlálás adataival elmondható, hogy 5 százalékkal csökkent a Vajdaságban élők száma (2 031 992 főről 1 931 809 főre) (Statistical Yearbook of the Republic of Serbia, 2012). A 2002-es népszámlálás óta a magyarok részaránya nagyobb mértékben csökkent a Vajdaságban, mint a szerb lakosság aránya. 2002-ben a Vajdaság lakosságának nemzetiségi megoszlásában a magyarok részaránya 14,28 százalék, becslést számuk 270 000 fő volt. Ezek szerint a magyarság részaránya 2011-re 7 százalékos

csökkenést jelzett (-18 864 fő). A németiség szinte teljesen eltűnt, de továbbra is számottevő a horvátok, a ruszinok, a szlovákok, a románok, a bunyevácok, a cigányok aránya. Kisebb számban, de jelen vannak a macedónok, a bolgárok, a magukat jugoszlávnak, montenegróinak vagy ukránnak vallók is.

Vajdaság hivatalosan 7 körzetre van felosztva, amelyek az alábbiak: Észak-Bácskai körzet, Dél-Bácskai körzet, Nyugat-Bácskai körzet, Észak-Bánsági körzet, Közép-Bánsági körzet, Dél-Bánsági körzet és Szerémségi körzet. Ezek a körzetek nem mindig követik a tájegységek természetes földrajzi határait. A körzetek összesen 45 községre oszlanak, amelyek több kisebb falu és város közös közigazgatási egységeit jelentik, hasonlóan az egykori magyarországi járáshoz. A községek legjelentősebb települései a községközpontok, amelyek általában az egész község névadói is egyben. A Vajdaság 465 településéből 52 város, illetve városias jellegű. A Vajdaság területét a Duna, a Tisza és a Száva három nagy földrajzi tájegységre osztja: Bácska, Bánság és Szerémség. A földrajzi értelemben vett Bácska északi része ma is Magyarországnak, a magyar Alföldnek a része, így földrajzi értelemben Közép- és Dél-Bácska képezi a Szerbiához tartozó Bácskát. Bácska északi részén él a délvidéki magyarok háromnegyed része, központjuk Szabadka. A magyarság maradék egynegyed része a Bánságban és Újvidék környékén szétszórva él. A Bánságot (vagy más néven Bánátot) a román–szerb határ kettévágja, így csak Nyugat-Bánság képezi Szerbia részét. A Szerémséget a szerb–horvát határ osztja kettéfelé, így Szerbiához a Kelet-Szerémség tartozik (Thomka et al., 2010).

A DÉLVIDÉK TURISZTIKAI KÍNÁLATA

Természeti értékek

A Vajdaság területének több mint háromnegyed részét a mezőgazdaság hasznosítja. A helyi vagy országos védelem alatt álló területek nagysága a tartomány területének alig 6 százaléka. A tartománynak az egyetlen nemzeti parkja a Tarcal-hegység Nemzeti Park (Fruška Gora Nemzeti Park), amely Szerbiában a Vaskapu után a második legnagyobb. Ezen kívül található még itt 8 természetvédelmi terület is (például a szerémségi Obedi-láp, Erzsébetlak közelében a Császár-tó, vagy a Ludasi-tó).

A tartomány legmagasabb pontja a Bánságban található, ez a Verseci-hegység csúcsa, a Kudrici tető (641 m). A térség természeti érdekességeihez tartozik, hogy bár a Bánság mocsaras vidék volt – amit a 17. századtól kezdve lecsapoltak –, mégis itt található Európa egyetlen sivatagi jellegű vidéke, a Delibláti-homokpuszta, amelyet az „európai Szaharának” is neveznek. Különleges természeti érték még a Törökbecse és Aracs között húzódó Sós-kopó, az Észak-Bánátban található nagy kiterjedésű szikes puszta, valamint a Telecskai-dombok, Európa legvastagabban rétegzett löszlerakódása (Thomka et al., 2010; A Délvidék legvonzóbb turistacélpontjai, 2017; Vajdaság Kincsei, 2019).

A gyógyfürdők a Vajdaság turizmusának meghatározó szegmensét jelentik. Palicson termálfürdő, Magyarkanizsán gyógyfürdő és gyógyközpont, Óbecsén a Sós-fürdő, Temerinben a Grisza-féle gyógyfürdő található. A melencei Ruszanda-tó a Bánság egyetlen működő gyógyfürdője. A Mohol közelében lévő gyógyvíznek, illetve gyógyhatású sárnak a tervek

szerint a közeljövőben megtörténik a turisztikai célokra való kiépítése. Az újvidéki Jódfürdő rehabilitációs központként működik, gyógyvizét Minakva néven palackozzák. Az apatini fürdő köré ugyancsak rehabilitációs és rekreációs központ épült. Kiemelhető még a bácskossuthfalvi rekreációs központ, az adai és az orlavai gyógyásár, a torontáltordai „keserevíz”, és a 2014-ben átadott pacséri gyógyfürdő (Thomka et al., 2010; G. Nagy, 2018).

Kulturális és örökségértékek

A Vajdaság gazdag az épített örökségekben, műemlék épületekben, várakban, ipari műemlékekben, amelyeknek a jelentős része nem hasznosul a turizmusban. Van azonban jó néhány olyan épített- és szellemi örökség, amelynek a turisztikai hasznosításáról is gondoskodtak. Ezek között említhetők a kulturális örökségek és ezen belül is a szecesszió emlékei: Szabadkán a zsinagóga, a Városháza épülete, a Leovits-palota, a Városi Múzeum. Palics szecessziós épületei a Víztorony, a Vigadó és a Női fürdő. Újvidéken a zsinagóga, a Vasember háza, a Jódfürdő épülete, Magyarakanizsán a városháza, az úri kaszinó épülete, Zentán pedig a Tűzoltólaktanya emelhetők ki (Vajdaság kincsei, 2019).

Az egyházi emlékek közül az aracsi templom és kő és az oroslámosi Templomdomb, a Bácsón épült Ferences templom, a verseci kegytemplom, az eleméri Szent Ágoston templom az itt élő magyarság önmeghatározásának szimbolikus műemlékeiként említhetők. A Vajdaságban több vár is épült, ezeknek azonban csak kis részük maradt meg jó állapotban. Ezek között kiemelt jelentőségű műemlék a nándorfehérvári vár, a Zimonyban álló vár Hunyadi-tornya, a bácsi királyi és érseki lovagvár, a péterváradai vár. Az al-dunai várak közül a legjobb állapotban Galambóc és Szendrő várát őrizték meg. Rednek és Szabács várának egyes részei szintén jól láthatók ma is.

A népi építészeti körében említhetők a napsugaras oromfalú parasztházak és a díszített vagy dísz nélküli kapuszlopok. A székelykevei, az adai, a temerini, a topolyai és a doroszlói tájház, a bezdáni Szentháromság kápolna, a tornyosi Magda-lak és a bácskossuthfalvi emlékház gyűjteménye ugyancsak a magyar népi építészeti emlékeit mutatják be.

A szellemi kulturális tájegységek közül a kupuszinai szellemi kulturális tájegység őrzi a kupuszinai nyelvjárást és meghatározó a több mint száz éve a délvidéki magyar népcsoportok részét képező bukovinai székelység által lakott tájegység is, itt kiemelten Székelykeve falu. A gazdag néphagyományok közül ismertek a bácskai lakodalmak, a ludasi mesemondás hagyománya. Egyházaskéren Borbály Mihály mesemondóra emlékeznek, Lukácsfalván a kancsikások hagyományát ápolják, Torontáltvársárhelyen a kecskészás, Óbecsén pedig a játékhagyományokat őrzik.

A népi tánckincs legarchaikusabb fajtáját képezik a tavaszi termékenységi rítusokhoz kötődő lánykörtáncok (karikázók). Ugyancsak említést érdemelnek a horgosi, illetve a horgos környéki táncok (csárdás egyedül, körcsárdás, friss csárdás, mars). A népviseletek között a doroszlói viselet a fiatalabb magyar népviseletek közé tartozik, és a kupuszinai sokszoknyás, eredeti palóc színvilágú, a bácskai svábok viseletének hatását is magán hordozó viselet is a mindennapok tartozéka. A vajdasági magyarság legkedveltebb búcsújáró helye a Doroszlói Szentkút. Csókán Szent Anna-kultusz létezik, Temerinben az Illés-napi

ünnap említhető, Mohol a jellegzetes úrnapi virágszőnyegek miatt vonzó. A töröktopolyai máriás búcsújáró kegyhely, a kupuszina Szent Anna-napi templombúcsú, a topolyai Kálvária Golgotai szoborcsoportja és a péterrévei szerb szentkút is kiemelendő.

A Délvidék gazdag tájjellegű termékekben, ezen belül a borvidékek között a legjelentősebbek a szabadkai-horgosi homokvidék, a szerémségi, valamint a verseci és a Telecskai-dombok borvidékei. Ez utóbbi területen tevékenykedik a feketicsi Lódi borászat, a topolyai Brindza borászat, Csókán a Léderer család egyedi bora, a féledes vörös csikóvér. Karlócán is mintegy 40 család foglalkozik borászattal.

Észak-Bánságban Padé és környéke fűszer- és gyógynövénytermő vidék és Horgoson, valamint Martonoson is hagyományosan termesztik és dolgozzák fel a fűszerpaprikát. A bácsfeketehegy-feketicsi meggy (prima) egy helyi tájfajta, és a belőle készült meggyálinka is kifejezetten Feketicsre jellemző terméke (Thomka et al., 2010; Vajdaság kincsei, 2019).

A települések főként a népi- és vallási hagyományokhoz és a helyi termékekhez kapcsolódó rendezvényeket szerveznek. A vajdasági értéktár említi a Doroszlói szüretbált, az Adához tartozó Valkaisoron az Aratóversenyt, Völgyparton a Jár a malom című rendezvényt, Törökfalun a Kenyérszentelőt, a bajsai Prélót (a régi vendégeskedések hangulatát felelevenítő hagyomány) és a torontálvásárhelyi Vitkay-vetélkedőt (a vajdasági magyar-ság zenei kultúrájának megőrzését szolgáló rendezvény) (Vajdaság kincsei, 2019).

A teljesség igénye nélkül további rendszeres fesztiválok még például a zentai Tiszavirág Fesztivál, az oromi Malomfesztivál, a magyarkanizsai Vajdasági Magyar Filmek Fesztiválja, a Nemzetközi Tamburazene Fesztivál; a Martonosi Nemzetközi Néptáncfesztivál, a tordai Durindó, a Palicsi Európai Filmfesztivál, a szabadkai Interetno Fesztivál, a zentai Mosolytenger Gyermekefesztivál.

Szálláshely-szolgáltatás a Délvidéken

A Szerb Kereskedelmi, Idegenforgalmi és Távközlési Minisztérium adatközlése szerint az alábbi kereskedelmi szálláshelytípusokról gyűjtenek adatokat Szerbiában: garni szálloda, kemping, motel, panzió, turistaszálló, aparthotel, hotel.

Szerbiában 2019-ben összesen 403 db kereskedelmi szálláshely 20 399 db szobaszámmal és 31 957 férőhellyel állt a turisták rendelkezésére (2. táblázat). A szálláshelyek 61 százalékát a szállodák, 31 százalékát a garni szállók tették ki, a többi szálláshely (így a kempingek, a motelek, a panziók, a turistaszállók, az aparthotelek) száma meglepő módon elenyésző volt. A legnagyobb férőhelyszámot a szállodák biztosították (a teljes férőhelyszám 80 százalékát). Ezen belül is a négycsillagos szállodák nyújtották a teljes férőhelyszámnak a 38 százalékát, a háromcsillagos szállodák pedig a 21 százalékát. A statisztikákban nem esik szó a falusi szálláshelyekről és a fizető vendéglátóhelyekről. Ezek az adatok valószínűleg az adatszolgáltatás hiányosságával magyarázhatók, a Szerb Statisztikai Hivatal honlapján nem érhető el a szálláshelykínálatra vonatkozó teljes körű adatsorok.

2. táblázat: Szálláshelykínálat Szerbiában 2019-ben

Kategória	Létesítmények száma (db)	Szoba- és apartman együttes száma (egységszám) (db)	Férőhelyszám (db)
Garni szálloda	132	3 135	4 835
Kemping	2	n.a.	n.a.
Motel	9	214	366
Panzió	3	74	149
Turistaszálló	7	311	652
Aparthotel	5	278	579
Kikötő szállás	1	8	16
Hotel *	9	909	1 709
Hotel **	34	1 370	2 271
Hotel ***	88	4 294	6 797
Hotel ****	111	8 207	12 316
Hotel *****	11	1 599	2 267
Hotel összesen	253	16 379	25 360
Összesen	412	20 399	31 957

Forrás: <http://mtt.gov.rs/turizam-i-turistica-inspekcija/>

A vajdasági szálláshelyek a szerbiai szálláshelyek 20 százalékát tették ki 2019-ben. A vajdasági szobák és apartmanok aránya a szerbiai szobák és apartmanok 16 százalékát, a vajdasági szálláshelyek férőhelyszáma pedig a szerbiai szálláshelyek férőhelyszámának 17 százalékát jelentették. Ezek szerint a vajdasági szálláshelyek szobaszáma úgy aránylott a szerbiai szálláshelyek szobaszámához, mint ahogyan a vajdasági szálláshelyek kapacitása aránylott a szerbiai szálláshelyek kapacitásához.

A vajdasági szállodák száma (3. táblázat) a szerbiai szállodák számának 18 százalékát, a vajdasági szállodai szobaszámok a szerbiai szállodai szobaszámok 15 százalékát, a vajdasági szállodák férőhelyei pedig a szerbiai szállodai férőhelyek 16 százalékát adták. Ez azt is jelenti, hogy a vajdasági szállodák szobaszáma is úgy aránylott a szerbiai szállodák szobaszámához, mint ahogyan a vajdasági szállodák kapacitása a szerbiai szállodák kapacitásához. A panzió, a turistaszálló és a motel elenyésző arányban volt jelen a vajdasági szálláshelykínálatban. Ez a kis arány már a szerbiai statisztikákban is tetten érhető. Ezek az adatok valószínűleg ugyancsak magyarázhatók a szerbiai adatszolgáltatás hiányosságaival: a Szerb Statisztikai Hivatal honlapján ebben az esetben sem érhető el a szálláshelykínálatra vonatkozó teljes körű adat-sorok.

3. táblázat: Szálláshelykínálat a Vajdaságban 2019-ben

Kategória	Létesítmények száma (db)	Szoba- és apartman együttes száma (egységszám) (db)	Férőhelyszám (db)
Garni szálloda	26	562	881
Motel	3	82	148
Panzió	2	38	51
Turistaszálló	3	139	270
Kikötői szállás	1	8	16
Hotel *	2	72	124
Hotel **	5	132	236
Hotel ***	19	677	1 117
Hotel ****	17	1260	2 154
Hotel *****	3	349	546
Hotel összesen	46	2 490	4 177
Összesen	80	3 319	5 543

Forrás: <http://mtt.gov.rs/turizam-i-turisticka-inspekcija/>

A vajdasági települések között Újvidék, Magyarkanizsa, Zombor, Szabadka, Palics, Pancsova és Karlóca rendelkezett garni szállodákkal, Versec, Kiskér és Zombor rendelkezik motellel. Béskán és Zentán panziót, Antalfalván, Redneken és Újvidéken turistaszállót vehettek igénybe a turisták. Szállodával rendelkeztek többek között az alábbi települések: Újvidék, Szabadka, Zenta, Kelebia, Temerin, Ada, Versec, Verbász, Topolya, Karlóca, Ópazova, Bácspalánka, Torontálszécsány, Ópáva, Szávaszentdemeter, Nagybecskerek, Pecsince, Rednek. A legtöbb szálláshely Újvidéken, Szabadkán, Palicson volt elérhető.

A Vajdasági Magyar Közösséget Érintő Idegenforgalom Fejlesztési Stratégiája (2018) megállapításai szerint a szálláshelyek többsége minőségileg már nem elégíti ki az igényes turisták elvárásait, így felújításra szorulnak. Ezen kívül, a szálláskapacitások hiánya is jelentősen korlátozza az idelátogató turisták számát.

SZERBIA FŐBB TURISZTIKAI DESZTINÁCIÓI, TURISZTIKAI TERMÉKEI

A Vajdasági Magyar Közösséget Érintő Idegenforgalom Fejlesztési Stratégiája (2018) megállapította, hogy Szerbiát az egész országot tekintve négy fő idegenforgalmi desztinációra oszthatjuk fel: a Vajdaság, Belgrád főváros, Nyugat-Szerbia és Kelet-Szerbia.

A magyarság szempontjából legfontosabb vajdasági régió területén turisztikai szempontból kiemelkedik Újvidék és a Fruška gora (Tarcál-hegy) térsége, valamint Szabadka és Palics térsége. A szálláskapacitás is ezekben a városokban a legnagyobb, minden kategória tekintetében. Vajdaság más részein éppen a szálláshelyek hiánya képezi az egyik legnagyobb problémát.

Szerbia leglátogatottabb desztinációja jelenleg Belgrád. Nyugat-Szerbia is a legismertebb idegenforgalmi régiók közé tartozik, főként Zlatibor, a Tara és a Kopaonik hegyek turisztikai vonzereje miatt. Kelet-Szerbia valamivel elmaradottabb a turizmus terén, de az utóbbi években fontos fejlesztések történtek, egyre nagyobb figyelmet kap ez a térség is, elsősorban a Đerdap Nemzeti Park, Niš városa és a Stara Planina vonzereje, valamint egyes gyógyfürdők adottságainak következtében.

A Szerb Köztársaság Turizmusfejlesztési Stratégiája megállapítja, hogy Szerbia termékkínálatában ki kell emelni a természeti- és az ökoturizmust, az egészségturizmust, a falusi- és a kulturális turizmust, az üzleti turizmust és a folyami hajózás lehetőségeit. A fejlesztési dokumentumok azonban kitérnek arra is, hogy a Vajdaságban jellemző a „vajdasági márkák” hiánya. Lehetőségként fogalmazódik meg többek között a TDM szervezetek létrehozása és regionális jellegű turisztikai termékek kialakítása az állami- és a magánszektor együttműködésével.

SZERBIA ÉS A VAJDASÁG IRÁNTI TURISZTIKAI KERESLET VIZSGÁLATA

2019-ben a *Szerbiába érkező turisták száma* 3 689 983 fő volt (4. táblázat), amely 7,6 százalékos növekedést jelent az előző évhez képest. Ebből a *belföldi látogatók száma* 1 843 432 fő (7,2 százalékos növekedés), ami az összes látogató 49,9 százaléka. A *külföldi turisták száma* 1 846 551 fő volt (8 százalékos növekedés 2018-hoz viszonyítva), ami 50,1 százalékos részesedést jelentett a teljes vendégforgalomból. A legforgalmasabb hónapok a május, a nyári hónapok, a szeptember és az október voltak. A téli hónapokban csaknem a felére csökkent a vendégforgalom, tehát Szerbiára is jellemző a szezonális.

4. táblázat: *Vendégek száma Szerbiában 2012 – 2019. között*

Év	Vendégek száma (fő)						Részvétel a turizmus egészében (%)	
	Össz. (fő)	Index (%)	Belföldi (fő)	Index (%)	Külföldi (fő)	Index (%)	Belföldi	Külföldi
2012.	2 079 643	101	1 269 676	97	809 967	106	61,1	38,9
2013.	2 192 435	105,4	1 270 667	100,1	921 768	113,8	58	42
2014.	2 192 268	100	1 163 536	91,6	1 028 732	111,6	53,1	46,9
2015.	2 437 165	111,2	1 304 944	112,2	1 132 221	110,1	53,5	46,5
2016.	2 753 591	113	1 472 165	112,8	1 281 426	113,2	53,5	46,5
2017.	3 085 866	112,1	1 588 693	107,9	1 497 173	116,8	51,5	48,5
2018.	3 430 522	111,2	1 720 008	108,3	1 710 514	114,2	50,1	49,9
2019.	3 689 983	107,6	1 843 432	107,2	1 846 551	108,0	49,9	50,1

Forrás: <http://mtt.gov.rs/turizam-i-turisticka-inspekcija/>

A *Vajdaságba* az elmúlt hat évben érkező turisták számát összehasonlítva a Szerbiába érkező turisták számával megállapítható, hogy a *Vajdaság 15-16 százalékban részesedett a Szerbiába érkező vendégforgalomból* (5. táblázat). Ez az arány az elmúlt hat évben nem mutatott egyenletes növe-

kedést, évente eltéréseket jelzett, de folyamatosan 15-16 százalék között változott. 2019-ben a belföldi turisták aránya 51 százalék, a külföldi turisták aránya 49 százalék volt a Vajdaságban realizált vendégforgalomban. Az elmúlt hat évben a belföldi turizmus teljesítménye 2016-ban volt a legnagyobb, ekkor a belföldi turisták aránya 55 százalék és a külföldi turisták aránya 45 százalék volt. A belföldi turisták aránya növekedésének oka lehet a belföldi utazásokat ösztönző üdülési utalványok 2014-ben történt bevezetése. Az elmúlt hat évben a belföldi turisták részesedése 52-55 százalék, a külföldi turisták részesedése 45-48 százalék között változott.

5. táblázat: Szerbiában és a Vajdaságban 2014 – 2019. között realizált vendégszámok

Időszak	Vendégszámok Szerbiában (fő)			Vendégszámok a Vajdaságban (fő)		
	Teljes	Belföldi	Külföldi	Teljes	Belföldi	Külföldi
2014.	2 192 268	1 163 536	1 028 732	341 483	183 602	157 881
2015.	2 437 165	1 304 944	1 132 221	413 332	227 291	186 041
2016.	2 753 591	1 472 165	1 281 426	446 492	243 439	203 053
2017.	3 085 866	1 588 693	1 497 173	496 625	269 025	227 600
2018.	3 430 522	1 720 008	1 710 514	538 472	278 516	259 956
2019.	3 689 983	1 843 432	1 846 551	561 657	287 419	274 238

Forrás: <http://data.stat.gov.rs>

A vendégéjszaka számokat vizsgálva az látható, hogy Szerbiában 2019-ben 10 073 299 vendégéjszakát regisztráltak (7,9 százalékos növekedés 2018-hoz képest) (6. táblázat). Ebből a belföldi turisták által eltöltött vendégéjszakák száma 6 062 921 (6,8 százalékos növekedés az előző év azonos időszakához képest), amely az összes vendégéjszaka szám 60,2 százaléka.

6. táblázat: Vendégéjszakák száma Szerbiában 2012 – 2019. között

Év	Vendégéjszakák						Részvétel a turizmus egészében (%)	
	Össz. (éjszaka)	Index (%)	Belföldi (éjszaka)	Index (%)	Külföldi (éjszaka)	Index (%)	Belföldi	Külföldi
2012.	6 484 702	98	4 688 485	94	1 796 217	109	75,3	24,7
2013.	6 567 460	101,3	4 579 067	97,7	1 988 393	110,7	69,7	30,3
2014.	6 086 275	92,7	3 925 221	85,7	2 161 054	108,7	64,5	35,5
2015.	6 651 852	109,3	4 242 172	108,1	2 409 680	111,5	63,8	36,2
2016.	7 533 739	113,3	4 794 741	113	2 738 998	113,7	63,6	36,4
2017.	8 325 144	110,5	5 150 017	107,4	3 175 127	115,9	61,9	38,1
2018.	9 336 103	112,1	5 678 235	110,3	3 657 868	115,2	60,8	39,2
2019.	10 073 299	107,9	6 062 921	106,8	4 010 378	109,6	60,2	39,8

Forrás: <http://mtt.gov.rs/turizam-i-turisticka-inspekcija/>

A külföldi turisták 9,6 százalékkal több vendégéjszakát (4 010 378) töltöttek el 2018 azonos időszakához képest, amely az összes vendégéjszaka szám 39,8 százaléka volt. A vendégéjszaka számok esetében megállapítható, hogy bár a belföldi és a külföldi vendégarány között nem volt nagy a különbség, *a belföldi vendégek lényegesen több vendégéjszakát töltöttek el Szerbiában, mint a külföldi vendégek.*

A *Vajdaságban* az elmúlt hat évben *realizált vendégéjszaka* számokat összehasonlítva a Szerbiában realizált vendégéjszaka számokkal az mutatható ki, hogy *a Vajdaság körülbelül 14 százalékban részesedett a Szerbiában realizált vendégéjszaka számokból* (7. táblázat). Ez az arány az elmúlt hat évben nem mutatott növekedést, folyamatosan 14 százalék körül mozgott. 2019-ben a belföldi turisták által eltöltött vendégéjszakák száma 56 százalék volt, a külföldi turisták által eltöltött vendégéjszakák aránya 44 százalékot jelzett. Az elmúlt hat évben a belföldi turizmus teljesítménye 2017-ben volt a legeredményesebb, ekkor a belföldi turisták által eltöltött vendégéjszakák aránya 59 százalék és a külföldi turisták által eltöltött vendégéjszakák aránya 41 százalék volt. Az elmúlt hat évben a belföldi turisták részesedése 56-59 százalék, a külföldi turisták részesedése pedig 41-44 százalék között változott. Ezek a megállapítások is azt igazolják, hogy *a Vajdaságban is a belföldi vendégek lényegesen több vendégéjszakát töltöttek el, mint a külföldi vendégek.*

7. táblázat: Szerbiában és a Vajdaságban 2014 – 2019. között realizált vendégéjszaka számok

Év	Vendégéjszaka számok Szerbiában (éjszaka)			Vendégéjszaka számok a Vajdaságban (éjszaka)		
	Teljes	Belföldi	Külföldi	Teljes	Belföldi	Külföldi
2014.	6 086 275	3 925 221	2 161 054	863 773	505 523	358 250
2015.	6 651 852	4 242 172	2 409 680	994 314	583 399	410 915
2016.	7 533 739	4 794 741	2 738 998	1 123 923	660 016	463 907
2017.	8 325 144	5 150 017	3 175 127	1 159 845	684 394	475 451
2018.	9 336 103	5 678 235	3 657 868	1 314 968	756 832	558 136
2019.	10 073 299	6 062 921	4 010 378	1 384 344	774 143	610 201

Forrás: <http://data.stat.gov.rs>

Szerbia küldő országait vizsgálva elmondható, hogy 2019-ben a legtöbb turista Kínából érkezett (144 961 fő; 41,6 százalékos növekedés). A kínai turisták a külföldi turistáknak körülbelül 10%-át tették ki 2019-ben, ami ötszörös növekedést jelentett 2018-hoz képest. Ennek a jelentős növekedésnek az lehet az oka, hogy 2016-ban a két ország megállapodást kötött a vízumentességről (Szerbia Köztársaság Nagykövetsége. Budapest-Magyarország). Az is kedvező a beutazó kínai turisták számára, hogy főleg Belgrádban már jelentős számú kínai étterem működik, az utcák egy részében mandarin nyelvű tájékoztató táblákat helyeztek el, illetve Kínából érkezett rendőröket foglalkoztatnak a szerb fővárosban a kínai vendégek eligazítására.

Szerbiában a legtöbb éjszakai tartózkodás (294 423; 12,1 százalékos növekedés) a Bosznia-Hercegovinából érkezett turisták körében volt tapasztalható, a legnagyobb vendégerkezés növekedést (54,4 százalék) a brazil turisták körében, a legnagyobb vendégéjszaka szám növe-

kedést pedig az ukrainai turisták körében regisztrálták (100,3 százalék). Jelentős küldő ország volt még Bulgária, Törökország, Horvátország, Németország, Szlovénia és Montenegró is. És bár Magyarország Szerbiával ugyancsak határos, az innen eredő forgalom a töredékét teszi ki a szerbiai vendégforgalomnak. Magyarország a középmezőnybe tartozik Szerbia küldő országai tekintetében: 2019-ben 48 008 fő (8,3 százalékos növekedés) 88 933 vendégéjszakát (3,4 százalékos növekedés) töltött itt el.

A turisták átlagos tartózkodási ideje is utal arra, hogy *a belföldi vendégforgalom intenzívebb, mint a nemzetközi forgalom*: a turisták átlagos tartózkodási ideje Szerbiában 2018-ban 2,17 nap volt, a belföldi turisták tartózkodási ideje 3,28, a külföldi turistáké 2,17 nap volt. Az elmúlt hét évet vizsgálva elmondható, hogy Szerbiában 2012-ben volt a legmagasabb az átlagos tartózkodási idő (3,12 nap).

A Szerb Statisztikai Hivatalnak az üdülőhelyek típusai szerinti vizsgálata (8. táblázat) alapján az mutatható ki, hogy 2019-ben *Belgrádba* összesen 1 205 183 *turista érkezett*, ami 8,4 százalékos növekedést jelentett az előző évhez képest. Az ide érkező belföldi turisták száma (183 183 fő) 5,7 százalékkal nőtt, míg a Belgrádba érkező külföldiek száma (1 022 000 fő) 8,9 százalékkal nőtt 2018 azonos időszakához képest. Az Újvidékre *érkezett turisták száma* 204 473 fő volt, ami 3,8 százalékos növekedést jelentett az előző évhez viszonyítva. Ebből 69 867 fő volt a belföldi turisták száma, ami 3,7 százalékos növekedést mutatott. A külföldi turisták száma 134 606 fő volt, ami 3,9 százalékos növekedést jelzett az előző évhez képest. *A fürdőhelyekre érkezők száma* (670 044 fő) 12,3 százalékkal nőtt, ebből a belföldi turisták (547 239 fő) 12,3 százalékos növekedést, míg a külföldi turisták (122 805 fő) 12,1 százalékos növekedést mutattak. A *hegyvidéki központokba* összesen 638 521 turista érkezett, ami 7,1 százalékos növekedést jelentett 2018 azonos időszakához képest. A belföldi turisták száma (502 607 fő) 5,9 százalékkal, a külföldieké (135 914 fő) 11,5 százalékkal nőtt. Szerbia vendégszámainak további részét a statisztikai adatsorokban az „egyéb turisztikai helyszínek és más helyek” kategóriában jelölt vendégszámok tették ki.

8. táblázat: *Vendégek száma a szerbiai üdülőhelyeken 2018-ban és 2019-ben (fő)*

Üdülőhelyek	Vendégek száma 2018-ban					
	Összesen	Index	Belföldi	Index	Külföldi	Index
Szerb Köztársaság	3 430 522	111,2	1 720 008	108,3	1 710 514	114,2
Belgrád	1 111 745	111,8	173 297	109,5	938 448	112,3
Újvidék	196 893	110	67 368	101,8	129 525	114,8
Fürdőhelyek	596 884	115	487 302	113,6	109 582	121,6
Hegyvidék	596 313	107,2	474 464	104,4	121 849	119,7
Egyéb turisztikai helyszínek	769 201	109	437 061	106,6	332 140	112,2
Más helyek	159 486	121,3	80 516	113,4	78 970	130,5

8. táblázat folytatása

Üdülöhelyek	Vendégek száma 2019-ben					
	Összesen	Index	Belföldi	Index	Külföldi	Index
Szerb Köztársaság	3 689 983	107,6	1 843 432	107,2	1 846 551	108,0
Belgrád	1 205 183	108,4	183 183	105,7	1 022 000	108,9
Újvidék	204 473	103,8	69 867	103,7	134 606	103,9
Fürdőhelyek	670 044	112,3	547 239	112,3	122 805	112,1
Hegyvidék	638 521	107,1	502 607	105,9	135 914	111,5
Egyéb turisztikai helyszínek	799 111	103,9	450 944	103,2	348 167	104,8
Más helyek	172 651	108,3	89 592	111,3	83 059	105,2

Forrás: <http://data.stat.gov.rs>

Összességében elmondható, hogy a legnagyobb látogatottsággal a főváros, Belgrád rendelkezett. *Belgrád biztosította Szerbia teljes vendégforgalmának harmadát (33 százalékát). A hegyvidéki üdülőközpontok és a fürdőhelyek 17-18 százalékát, Újvidék pedig a teljes vendégforgalomnak körülbelül az 5,5 százalékát tette ki. Az öt legnépszerűbb szerbiai turisztikai célállomás Žlatibor, Kopaonik, Belgrád, Újvidék és Vrnjačka Banja* (Fókuszban a turizmus fejlesztése. Idegenforgalmi fórum Palicson, 2018).

Ugyancsak az üdülöhely típusai szerinti vizsgálat alapján megállapítható (9. táblázat), hogy 2019-ben a *vendégéjszakák száma Belgrádban* (2 487 922 éjszaka) 8,7 százalékkal nőtt 2018 azonos időszakához képest, ebből a belföldi turistáké (377 752 éjszaka) 12,8 százalékkal, a külföldieké (2 110 170 éjszaka) 8 százalékkal nőtt. 2019-ben az összes éjszakai tartózkodás Újvidéken (393 112 éjszaka) 6 százalékkal csökkent 2018 azonos időszakához képest. A belföldi turisták vendégéjszakáinak száma 8,1 százalékkal csökkent (129 396 éjszaka), míg a külföldi turistáké (263 716) 5 százalékkal csökkent. A *gyógyfürdővel rendelkező üdülöhelyeken* összesen 2 781 627 vendégéjszakát regisztráltak, ez 9,4 százalékos növekedést jelentett. A belföldi turisták vendégéjszakáinak száma 2 427 434 fő volt (9 százalékos növekedés), míg a külföldi turistáknál 354 193 vendégéjszakát regisztráltak (12,2 százalékos növekedés). Ebben az időszakban a *hegyvidéki területeken* 2 302 273 vendégéjszaka (6 százalékos növekedés) volt megfigyelhető, ebből a belföldi turisták 1 919 201 éjszakát (5 százalékos növekedés), míg a külföldiek 383 072 éjszakát tölthettek el (11 százalékos növekedés). A vizsgálatok azt jelzik, hogy míg Belgrád a teljes vendégforgalomból 32 százalékban részesült, addig a vendégéjszakák számából 24,5 százalékban, azaz a teljes vendégéjszaka számnak a negyedét tette ki. A fürdővárosok a vendégéjszaka számok negyedét realizálták (25 százalék), a hegyvidékek csaknem a negyedét (22,8 százalék), Újvidék pedig 3,9 százalékban részesedett a teljes vendégéjszaka számból.

A fenti megállapítások szerint Szerbia a *tényleges turisztikai teljesítményének nagy részét a fürdőhelyeken eltöltött vendég- és vendégéjszaka számokból nyerte*. A szerbiai fürdők látogatósza (670 044 fő) 2019-ben 15 százalékkal nőtt 2018 azonos időszakához képest. A belföldi turisták számának növekedése (547 239 fő) 12,3 százalék volt, míg a külföldi turisták számának növekedése (122 805) 12,1 százalék volt.

9. táblázat: Vendégéjszakák száma 2018-ban és 2019-ben a szerbiai üdülőhelyeken (éjszaka)

Üdülőhelyek	Vendégéjszakák száma 2018-ban					
	Összesen	Index	Belföldi	Index	Külföldi	Index
Szerb Köztársaság	9 336 103	112,1	5 678 235	110,3	3 657 868	115,2
Belgrád	2 289 464	114,6	334 997	109,7	1 954 467	115,5
Újvidék	418 312	123	140 736	129,5	277 576	120
Fürdőhelyek	2 542 391	114,1	2 226 627	113,8	315 764	116,4
Hegyvidék	2 172 906	104,5	1 827 830	104	345 076	107,4
Egyéb turisztikai helyszínek	1 539 478	111,5	927 939	110,5	611 539	113,1
Más helyek	373 552	124,1	220 106	120,8	153 446	129,1

Üdülőhelyek	Vendégéjszakák száma 2019-ben					
	Összesen	Index	Belföldi	Index	Külföldi	Index
Szerb Köztársaság	10 073 299	107,9	6 062 921	106,8	4 010 378	109,6
Belgrád	2 487 922	108,7	377 752	112,8	2 110 170	108,0
Újvidék	393 112	94,0	129 396	91,9	263 716	95,0
Fürdőhelyek	2 781 627	109,4	2 427 434	109,0	354 193	112,2
Hegyvidék	2 302 273	106,0	1 919 201	105,0	383 072	111,0
Egyéb turisztikai helyszínek	1 705 309	110,8	980 527	105,7	724 782	118,5
Más helyek	403 056	107,9	228 611	103,9	174 445	113,7

Forrás: <http://data.stat.gov.rs>

A vendégéjszakák tekintetében a szerbiai gyógyfürdők teljesítménye ugyancsak kiemelkedő. A vendégek a gyógyfürdőkben 2019-ben 2 781 627 vendégéjszakát tölthettek el, és így összesen 9,4 százalékkal nőtt a látogatottság a 2018. év azonos időszakához képest. A belföldi vendégek által eltöltött éjszakák száma 2 427 434 volt, amely 9 százalékos növekedést mutatott az előző év teljesítményéhez képest. A külföldi turisták által eltöltött vendégéjszakák száma (354 193) 12,2 százalékkal nőtt.

Szerbiában a Vrnjacka Banja volt a legkedveltebb fürdőhely, ennek látogatottsága (354 193 fő) 11,4 százalékkal, a vendégéjszakák száma (907 892 éjszaka) 11 százalékkal nőtt. Sokobanján történt a legnagyobb látogatottság növekedés (23,4 százalék), valamint itt növekedett a legnagyobb mértékben a vendégéjszakák száma (18 százalékkal). Ennek a növekedésnek több oka is lehet: a desztináció hatékony marketingkommunikációs tevékenysége, a folyamatos turisztikai beruházások és az üdülési utalványok igénybevétele (<https://sokobanja.rs/en/>). A fürdők teljesítményének összehasonlításával látható, hogy a vajdasági magyar fürdők, így különösen a palicsi,

a magyarkanizsai és az apatini fürdők az általuk realizált vendég- és vendégéjszaka számok szerint az él- és a középmezőnyben voltak. 2019-ben a gyógyfürdőkben regisztrált átlagos tartózkodási idő 4,15 nap volt (a belföldi turisták esetében 4,44 nap, a külföldiek esetében 2,88 nap). A belföldi turisták átlagosan a leghosszabb időt a Selters fürdőhelyen töltötték (21,24 nap), a külföldiek a leghosszabb ideig a Gamzigradska fürdőhelyen tartózkodtak (14,09 nap).

A VAJDASÁG TURIZMUSA A JÁRVÁNYHELYZET IDŐSZAKÁBAN

Szerbiában a járványhelyzet időszakában a turizmus, a közlekedés és a logisztika a legsúlyosabban érintett gazdasági ágazatok. A járványhelyzet első periódusában (március közepétől május 8-ig) az összes határátkelőhelyet (légi, szárazföldi vagy folyó) lezárták az utazók előtt. Ennek következtében a turisztikai ágazatot érintő kár március és április első fele között 2,7 millió eurót tett ki. A COVID-19 járvány a becslések alapján a KKV-k mintegy 85 százalékát érintette negatívan (2020. márciusi felmérés szerint) és a becslések szerint a turizmusban keletkező veszteségek 2020-ra legfeljebb 1 milliárd eurót tesznek ki. Szerbia kormánya 160 000 belföldi üdülési utalványt vezetett be annak érdekében, hogy ellensúlyozza a külföldi turisták elmaradásából adódó veszteségeket, valamint a Beruházási és Fejlesztési Alapon keresztül hitelfelvételi lehetőséget biztosított a turisztikai vállalkozások likviditása és forgótőkéjük javítása érdekében. Emellett a munkaadók foglalkoztatást célzó támogatásokat, valamint adó- és járulékfizetési könnyítéseket vehettek igénybe (OECD 2020).

A turizmus a koronavírus követően május 4-től élenkülhetett meg újra az országban, ekkortól nyithattak ki az éttermek és a kávézók, lehetőség szerint oly módon, hogy a vendégek a kerthelységeken foglaltak helyet, biztonságos távolságot fenntartva egymástól. A helyközi közlekedés és a vasúti személyszállítás május 8-án indulhatott újra, valamint a bevásárlóközpontok is ezen a napon nyithatták meg kapuikat. Május 18-án újraindult a kereskedelmi légi utasforgalom Szerbiában. A Nikola Tesla Nemzetközi Repülőtérrel először a WizzAir indított járatot, május 21-től pedig már az Air Serbia gépei is közlekedtek. Május 25-től Szerbia és Magyarország állampolgárai szabadon áthaladhattak a határon (PCR-vizsgálatok és a kötelező 14 napos karantén nélkül). Szerbia ugyancsak megállapodást kötött a határok szabad átlépéséről Bosznia és Hercegovinával és Bulgáriával is, valamint Észak-Macedónia határát június végéig meg lehetett nyitni (Korlátozások és azok tervezett feloldási üteme, Szerbia. 2020. május 26.).

A kutatás idején a statisztikákban még nem állt rendelkezésre adatsor a járványhelyzet által befolyásolt vendégforgalom változásáról, azonban a járványhelyzet időszakában vizsgálatot végeztünk a szerb-magyar határ menti turisztikai projekteknek a térségre gyakorolt hatásairól. A 7 szakértői interjú keretében vizsgáltuk a járványhelyzetnek a turizmusra gyakorolt hatását is (Tózsér et.al.,2020). A szakemberek tapasztalatai szerint a járványhelyzet következtében a turizmust érintő kiesések elsősorban a szálláshelyek, illetve a vendéglátóhelyek forgalmát érintették a legnagyobb mértékben. A rendezvények elmaradása ugyancsak mindkét esetben komoly kiesést hozott és hoz is magával: a szálláshelyek kihasználtsága és a vendéglátóipari szolgáltatások igénybevételének csökkenése miatt jelentős bevételtől esnek el a szolgáltatók. Szakértői tapasztalat szerint a tavalyi év adott időszakához képest a 2020-as év első hat hónapjában például Magyarkanizsa önkormányzata közel 60%-os turisztikai adóból származó bevé-

telkiesést tudhat maga mögött. A külföldről érkező turisták száma lényegesen csökkent ebben az időszakban, ami a határátlépési feltételek szigorításának is köszönhető.

Az is elmondható, hogy a vonzerők többsége március közepétől június végéig tartott zárva. Ebben az időszakban nem fogadtak látogatókat és elmaradtak a kiemelt rendezvények. A nyitást követően azonban fokozatosan tértek vissza a látogatók. Jellemzően inkább kisebb létszámú csoportok, baráti társaságok, családok érkeznek a térségbe a mai napig. A nagyobb buszos látogató csoportok azonban általában elmaradtak, éppúgy, mint a külföldi csoportok. A vonzerőkben a látogatók létszáma jellemzően 2020 augusztusában tetőzött.

A járványhelyzet a 2014–2020. közötti Európai Unió magyar-szerb határ menti turisztikai projektmegvalósítások nagy részét ugyan nem befolyásolta, ennek ellenére a projektek által célként kitűzött fenntarthatóságot és a multiplikátorhatást mégis kedvezőtlenül érintette. Voltak azonban olyan határon átnyúló turisztikai projektek is, amelyeknek a tervét és elképzeléseit a járványhelyzet és a vele járó megváltozott élethelyzet alaposan felülírta. A projektek folytatása volt a tét, hiszen rendezvényeket nem lehetett tartani és a két ország közötti mozgást is korlátozták a biztonsági okokból meghozott állami határozatok. Magyarországon rendkívüli jogrend lépett életbe, Szerbiában pedig veszélyhelyzetet hirdettek. A folyamatban lévő projektek esetében a 2020 márciusától júliusig tartó szigorítás és tiltó rendelkezés nem tette lehetővé, hogy a projektekben meghatározott módon teljesüljenek a kötelező indikátorok. A határ menti pályázatoknál ugyanis az a brüsszeli hatóság elvárása, hogy az egyeztetések személyes találkozásokra épüljenek, és ne online valósítsák meg azokat. Ennek következtében az újonnan elnyert projektek tervezett kezdését el kell halasztani és bizonytalan, hogy a vállalatokat milyen mértékben tudják megvalósítani. Volt azonban olyan projektgazda is, aki ebben a helyzetben áthidaló megoldásként online marketing kampánnyal helyettesítette a rendezvényeken való megjelenéseket és a nyomtatott kiadványok népszerűsítését. Az online marketing két influenszer bevonásával történt, akiknek a feladata az volt, hogy online térben érjék el a célközönséget, akik körében elektronikusan is letölthető volt az adott kiadvány. A projekt zárórendezvényét is online térben valósították meg (Tózsér et al., 2020).

ÖSSZEFOGLALÁS ÉS KÖVETKEZTETÉSEK

A Vajdasági Magyar Közösséget Érintő Idegenforgalom Fejlesztési Stratégiájának (2018) megállapításai szerint a Vajdaság a természeti adottságok tekintetében a vízi-, a gyalogos-, a kerékpáros-, a lovas-, a horgász-, a vadász- és az ökoturizmus elterjedéséhez nyújtanak lehetőséget. Észak-Bácska, Észak-Bánság, Közép- és Dél-Bánság, továbbá Óbecse és Törökbecse egyaránt célterületnek számítanak az egészségturizmus, a falusi turizmus, a kulturális turizmus és a vadászturizmus szempontjából. A vajdasági régió területén a turisztikai kínálat sokfélesége és a látogatottsága szempontból kiemelkedik Újvidék és a Fruška gora (Tarcál-hegy), valamint Szabadka és Palics térsége.

A fejlesztési dokumentumban tett megállapítások ellenére azonban megállapítható, hogy a Vajdaság turizmusának termékpotenciálját jelentő természeti turizmus (vízi-, gyalogos-, kerékpáros-, horgász-, lovas-, vadász- és ökoturizmus) kiépítettsége az infrastruktúra és a termékcsoportok tekintetében egyelőre hiányos és további fejlesztéseket igényel. A természeti turizmusra

épülő termékek közül elsősorban az egészségturizmus lehetőségei emelhetők ki. Itt a fürdők teljesítményének összehasonlításával az látható, hogy a vajdasági magyar fürdők, így különösen a palicsi, a redneki, a magyarkanizsai és az apatini fürdők az általuk realizált vendég- és vendégéjszaka számok szerint a szerbiai fürdők élmezőnyében és középmezőnyében vannak. Az egészségturizmus mellett ma a turisták a kulturális turizmusnak több termékfajtáját vehetik igénybe, így a szecesszió épített örökségét bemutató és a helyi termékek megismerésére irányuló tematikus utakat, túrákat, vagy a néphagyományokra épülő rendezvényeket.

Különösen 2010-től a Vajdaságban növekvő tendenciát mutatott a külföldi turisták száma és az általuk eltöltött vendégéjszakák száma. Megfigyelhető volt továbbá a belföldi turistaforgalom lassú, de folyamatos élénkülése 2014-től, amikor a szerb kormány elindította a belföldi turizmus fejlesztésére és a vendégéjszakák növelésére irányuló úgynevezett „üdülési utalvány” programját. A belföldi és a külföldi turisták aránya kiegyenlített, míg a vendégéjszaka számokkal kapcsolatban kimutatható, hogy a belföldi turisták több éjszakát töltenek el Szerbiában és a Vajdaságban, mint a külföldi turisták.

Az elemzések szerint az is kimutatható, hogy a magyarországi turisták kevésbé érdeklődnek a Vajdaság turisztikai értékei iránt. A Magyarországról irányuló vendégforgalom a töredékét teszi ki a szerbiai vendégforgalomnak, holott jelentős keresleti potenciált jelenthet e térség számára. A magyarországi turisták számára vonzóak lehetnek a magyarság értékei, a várak, a magyarság számára meghatározó történelmi emlékhelyek, a kiemelt jelentőségű műemlékek, a magyarság önmeghatározásának szimbolikus műemlékeiként kiemelhető egyházi emlékek, búcsújáróhelyek.

A Vajdaságban jellemző még a nemzeti és a regionális, valamint a helyi turisztikai identitás kiépítésének hiánya, a „vajdasági márkák” hiánya, illetve az állami- és a magánszektor együttműködésének hiánya a turisztikai termékek fejlesztésében. Lehetséggé válhat a fogalmazódásuk meg többek között a TDM szervezetek létrehozása, illetve a turizmus fejlesztéséért felelős szervezetek összehangolt tevékenysége regionális és helyi szinten, továbbá a regionális jellegű turisztikai termékek kialakítása, a régió érdekelt államaival együttesen a turisztikai kínálat előnyösebb helyzetének és vonzerejének növelése.

A turizmus növekedési periódusa a járványhelyzetben megtörni látszik. A járványidőszak a Vajdaság turizmusát is visszavetette, a szálláshely- és vendéglátóipari szolgáltatások igénybevételének csökkenése miatt jelentős bevételről estek el a szolgáltatók. A turistaszámok csökkenése következtében az önkormányzatoknál jelentkező idegenforgalmi adóbevételek is nagymértékben csökkentek. A turisztikai projektek tervezett kezdését is szükséges elhalasztani, hogy a projektgazdák a vállalásaikat teljes mértékben meg tudják valósítani.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A. Sajti Enikő (1987): *Délvidék 1941–1944*. Kossuth Kiadó, Budapest.
- A. Sajti Enikő (2004): *Impériumváltások, revízió, kisebbség*. Magyarok a Délvidéken 1918–1947. Napvilág Kiadó, Budapest.
- Beretka Katinka (2013): A pénzügyi autonómia jogi keretei a Vajdaságban. A tartomány jogi keretei elméletben és gyakorlatban. Dél-Kelet Európa–South-East Europe, *International Relations quarterly*, 4(1).
- G. Nagy Lilla Imola (2018): *Délvidék titkai. Mi ér az ember, ha magyar?* Panonia-Print Kft., Topolya.

Tózsér Anett: A Délvidék/Vajdaság turizmusának vizsgálata

- Government of the Republic of Serbia Ministry of Trade (2016): Tourism Development Strategy of the Republic of Serbia 2015–2025 (2016). Government of the Republic of Serbia Ministry of Trade, Tourism and Telecommunications. Belgrade. Elérés: <http://mtt.gov.rs/download/3/strategija.pdf> Utolsó letöltés ideje: 2019. február 7.
- Jegdić Vaso – Dragica Tomka – Iva Štrbić – Ivana Volić – Bojana Radenković Šošić – Ivana Mišković (2017): *Ženta Idegenforgalmi Fejlesztésének Programja*. Sport és Idegenforgalmi Kar Tims Újvidék.
- Korhecz Tamás (2009): A vajdasági tartományi autonómia és nemzetiségi önkormányzat. In: Szarka László et al. (szerk.): *Etnopolitikai modellek a gyakorlatban*. Gondolat Kiadó, Budapest. 172–190.
- OECD (2020): *Tackling Coronavirus (COVID-19). Contributing to a global effort. The COVID-19 Crisis in Serbia*. Elérés: <https://www.oecd.org/south-east-europe/COVID-19-Crisis-in-Serbia.pdf> Utolsó letöltés ideje: 2020. szeptember 23.
- Ördögh Tibor (2016): Nacionalizmus és patriotizmus Szerbiában. In: Vargha Márk: *Kis népekönyv*. Europa Varietas Institute, Budapest. 169–209.
- Ördögh Tibor (2017): A Vajdaság politikatörténete. In: Ördögh Tibor (szerk.): *A Vajdaság társadalmi és gazdasági jellemzői*. Vajdasági Magyar Doktoranduszok és Kutatók Szervezete, Szabadka. 9–40.
- Palusek Erik – Trombitás Tímea (2017): Vajdaság demográfiai és migrációs jellemzői. In: Ördögh Tibor (szerk.): *A Vajdaság társadalmi és gazdasági jellemzői*. Vajdasági Magyar Doktoranduszok és Kutatók Szervezete, Szabadka. 41–72.
- Statistical Office of the Republic of Serbia. Elérés: <http://data.stat.gov.rs> Utolsó letöltés ideje: 2019. február 6.
- Statistical Office of the Republic of Serbia (2013): *Municipalities and regions of the Republic of Serbia*. Belgrade. Elérés: <http://publikacije.stat.gov.rs/G2012/PdfE/G20122008.pdf> Utolsó letöltés ideje: 2019. február 7.
- Statistical Yearbook of the Republic of Serbia 2012. Belgrade. Elérés: <http://publikacije.stat.gov.rs/G2012/PdfE/G20122007.pdf> Utolsó letöltés ideje: 2019. február 7.
- Thomka Orsolya – Kurcz Ádám István – Tóth Anikó (2010): *Délvidék – A Vajdaság és Belgrád. Bácska, Bánság, Szerémség és az Al-Duna*. Ketzal Kiadó Kft. Budapest.
- Tózsér Anett – Dankai Péter – Balassa Endre (2021): *A Vajdaság turisztikai vizsgálata. A Magyarország és Szerbia közötti határ menti turisztikai projektek hatása a Vajdaság turisztikai fejlődésére*. Kutatási Jelentés. Nemzetstratégiai Kutatóintézet, Budapest.
- Vajdaság kincsei (2019): Vajdasági magyar értéktár. Vajdaság kincsei. Elérés: <http://ertektar.rs/> Utolsó letöltés ideje: 2019. január 7.
- Internet-1 (2020): *Vajdaság Autonóm Tartomány Statútuma*. Elérés: <https://www.skupstinavojvodine.gov.rs/Strana.aspx?s=statut&j=HU> Utolsó letöltés ideje: 2020.szeptember 10.
- Internet-2 (2017): *A Délvidék legvonzóbb turistacélpontjai*. Elérés: <https://delhir.info/2017/11/20/delvidek-legvon-zobb-turistacelpontjai/>. 2017.11.20. Utolsó letöltés ideje: 2019. január 7.
- Internet-3 (2018): *Fókuszban a turizmus fejlesztése*. Idegenforgalmi fórum Pálicson. Magyar Szó/Vajdaság/Szabadka. 2018. május 10. Elérés: https://www.magjarszo.rs/hu/3674/vajdasag_szabadka/183027/F%C3%B3kus-zban-a-turizmus-fejleszt%C3%A9se.htm Utolsó letöltés ideje: 2019. március 4.
- Internet-4 (2020): *Korlátozások és azok tervezett feloldási üteme*, Szerbia. 2020. május 26. Elérés: <https://hepa.hu/uploads/e6f29eea2df980b16417b2c0bc2688b.pdf> Utolsó letöltés ideje: 2020.szeptember 11.
- Internet-5 (é.n.): *Magyarország új határai a trianoni békeszerződés után*. Elérés: https://hu.wikipedia.org/wiki/Trianoni_b%C3%A9keszerz%C5%91d%C3%A9s Utolsó letöltés ideje: 2020.szeptember 10.
- Internet-6 (é.n.): *Szerbia Köztársaság Nagykövetsége. Budapest-Magyarország*. Elérés: <http://www.budapest.mfa.gov.rs/hun/newstext.php?subaction=showfull&id=1483625721&ucat=106&template=HeadlinesCir&> Utolsó letöltés ideje: 2020. szeptember 23.
- Internet-8 (2018): *A vajdasági magyar közösséget érintő idegenforgalom fejlesztési stratégiája* 2018. Készítette: Határon Átnyúló Kezdeményezések Közép-európai Segítő Szolgálatának balkáni központja (CESCI Balkans). Újvidék – Szabadka. Elérés: https://www.prosperitati.rs/sites/default/files/a_vajdasagi_magyar_kozosseget_erinto_idegenforgalom_fejlesztési_strategija_7.7.pdf Utolsó letöltés ideje: 2019. február 8.
- Internet-9 (2019): Republic of Serbia Ministry of Trade, Tourism and Telecommunications. Elérés: <http://mtt.gov.rs/turizam-i-turisticka-inspekcija/> Utolsó letöltés ideje: 2019. február 7.
- Internet-10 (é.n.): Sokobanja. Elérés: <https://sokobanja.rs/en/> Utolsó letöltés ideje: 2019. november 6.